

СУЧАСНІСТЬ

Б. Бойчук: Діялог знизу — С. Домазар: Замок над Водаєм — С. Гординський: Олександр Архипенко — В. Шекспір: Гамлет — О. Ізарський: Михайло Орест у листах — Д. Андрієвський: Горі імієм серця — П. Ю. Стерчо: Українська справа в міжнародній політиці 1938-39 — С. Ю. Процюк: Економічно-історичні дослідження на Україні — Критика і бібліографія — Огляди, нотатки

4 (40)

КВІТЕНЬ 1964

ВІЛЬЯМ ШЕКСПІР: ГАМЛЕТ

У перекладі Ігоря Костецького

Цього місяця квітня, 23-го числа, увесь світ відзначає великий ювілей у царині культури: 400-ту річницю з дня народження Вільяма Шекспіра.

У визначних містах усіх країн відбуваються театральні фестивалі, влаштовуються виставки й доповіді. В осередкові загальної уваги перебуває, самозрозуміло, за цих днів Стретфорд, місто, де народився й помер «Евонський лебідь». Сотні тисяч людей з усіх кінців світу стікаються туди, щоб відвідати врочисті вистави у славному своїми традиціями місцевому театрі.

У наступних числах «Сучасність» міститиме різні матеріали, стосовні до шекспірівської проблематики, а також нові переклади, які у Західньому світі продовжують і розвивають широку й багату українську Шекспіріяну, пов'язану з іменами Куліша, Франка, Лесі Українки, Теодосія Осьмачки, Юрія Клена.

Публіковані тут перша та друга сцени третьої дії «Гамлета» — з нового перекладу, який окремим виданням «На горі», у співпраці з Українським Шекспірівським товариством, вийде у теперішньому шекспірівському році. Після тих, що їх виконали Павло Свій (Свенціцький), Пантелеймон Куліш, Осип Юрій Федькович, Михайло Старицький, Юрій Клен, С. Гусак, Леонід Пребінка, Михайло Рудницький, Віктор Вер, це, отже — десятий числом український переклад найважливішої трагедії Шекспіра.

«Гамлет» — композиційно багатоцентривий сценічний твір (у наведених сценах мають місце саме деякі його кульмінаційні моменти). В основу його лягли різні фабульні джерела, і різні завдання ставив собі автор, працюючи над варіантами драми. Відомі нам з перводруків тексти кuarto 1603 та 1604 рр. і текст, вміщений у першому посмертному фоліо 1623 р., відмінні величиною, багато в чому концепційно розбіжні, інколи навіть діаметрально, — свідчать про те.

Як за мрію кожного актора з відповідними даними править відопрати Гамлета на кону, так править за амбіцію кожного письменника, що цікавиться драматичною літературою, спробувати сил, щоб віддати цю річ рідною мовою. Жанрову розмаїтість, багатшарову семантику, метро-ритмічні особливості оригіналу (в його остаточній редакції) — усе це еквівалентом української мови на модерному щаблі її розвитку прагне передати тепер Ігор Костецький, який працює над перекладом уже кілька років.

Сцена I

Вихід: КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, ПОЛОНІЙ, ОФЕЛІЯ, РОЗЕНКРАНЦ та ГІЛЬДЕНСТЕРН.

КОРОЛЬ І не було ніяк вам ту балачку
Так обернути, щоб із нього щось
Та витягти? Чого він, мов не свій?
Де ґрунт отих турбацій-пертурбацій?

РОЗЕНКРАНЦ Він визнає, мовляв, з ним щось не так,
А от чому — про те ані не каже.

ГІЛЬДЕНСТЕРН А й нам не дав себе прозондувати.
Вдавав із себе не від сього світу:
Тим він ховавсь від нас — від визнання
Про справжній стан.

КОРОЛЕВА А як він вас прийняв?

РОЗЕНКРАНЦ Препризвоїто.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Та все ж напруження було в поставі.

РОЗЕНКРАНЦ І скнаричав запитань. Зате давав
Нам відповіді, мов з відра.

КОРОЛЕВА Чи ви
Розважити його робили спробу?

РОЗЕНКРАНЦ Якраз, ласкава пані, лицедіїв
Ми подорозі наздогнали. Він,
Від нас те вчувши, видимо зрадів.
Вони вже при дворі тут, і, гадаю,
Він їм звелів, аби увечорі
Для нього грали.

ПОЛОНІЙ Достеменно так.
І він просив мене вашмосці прихилити
До слухання й глядіння речі.

КОРОЛЬ З усього серця. Я страшенно радий,
Що вже він схильний прихилити.
Добродії, точіть, гостріть його,
Женіть його радіти й веселитись.

РОЗЕНКРАНЦ Мій пане, постараємось.

Відхід: РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛЬДЕНСТЕРН.

КОРОЛЬ Ґертрудо,
Облиш нас, люба. Потайки сюди
Ми спрямували Ґамлета, щоб він
Офелію стрів ненароком.
Її отець і я, слідці законні,
Ми взріти хочемо, самі незримі,
Як зійдуться вони, і потім суд

З його поводи́н винести: чи він
Страждає від кохання, а чи щось
Гризе його інакше.

КОРОЛЕВА Повинуюсь.

А щодо вас, Офеліє, то я
Бажаю вашій добрій вроді бути
На щастя Гамлета причиною дивацтв.
Тоді, на честь обом вам, ваша цнота
Його й напутить.

ОФЕЛІЯ Теж того бажаю, пані.

Відхід: КОРОЛЕВА.

ПОЛОНІЙ Офеліє, ходи ось так, ось так.

Сюди й туди, ось так. Сховаймось, пане.

А ти читай, читай. Візьми он книгу.

Вправляйся. Так, неначе ти сама тут.

Доведено, мосьпані: грішні ми.

Під лоба очі — і посиплем цукром

Ми чорта самого.

КОРОЛЬ — А щоб тебе.

Ну й влучив! По сумлінню батогом.

Мистецький тинк у шльондри на щоках,

Йй в допомогу, — не такий гидкий,

Як діяння моє, у фарбу слова вбране.

Вагар. Тягар.

ПОЛОНІЙ Уже! Вже чую: йде. Зникаймо, ясний пане.

Відхід: КОРОЛЬ з ПОЛОНІЄМ.

Вихід: ГАМЛЕТ.

ГАМЛЕТ Буття. Чи — небуття? Отож і запит:

Про гідність. Бо терпіти — чи це ж гідно?

Огидна доля. В ній пращі. В ній стріли.

То, може, морю горя — збройний спротив?

Сконати, але в битві? Скін. Спання.

Адже — не більш. І тим спанням скінчити

Всі скрухи серця, тисячі природних

Стрясінь, що плоть успадкувала, — ось він,

Той підсумок завітний. Смерть. Спання.

Спання! І — з сном? Тут вам і заковика.

У смертному спанні — що ж там за сон!

Ярмо минушого струсивши з себе,

Ми — що? Перерва, прірва, чи не так?

Тим і шануєм довголіття лиха.

Бо хто б захтів бичі та глузи часу

Тут зносити, і тиск, і лайку гордих,
 Любови біль, законів зволікання,
 Безстиддя установ, і стусани
 Заслужі тихій чоботом нікчемства!
 Таж досить шпильки, шпички, так, шпигачки —
 І свинству край. Хто б побажав крехтати,
 Пітніти під життєвим тягарем,
 Якби не страх: що буде там, за смертю,
 В неслідженій землі, звідкіль заїжджий
 Ще жодний не вертався? — якби цей жах
 Не плував волю! Ну, й волиєм свійське
 Нам зло, аніж утечу в те несвітське.
 В свідомості ми всі страхополохи:
 Наважене фарбується в розважне,
 Питоме блідне, відтінки недуги, —
 І зачини ядерні, небосажні,
 Вже роздумами збочені в бігу,
 Втрачають назву дії. Але — стоп.
 Офелія. Ну й цяця! Рибко, що —
 Ти молишся? Я грішний. Пом'яни.

ОФЕЛІЯ Мій пане? Як ідеться вам з тих пір?

ГАМЛЕТ Найнижче вдячний. Благ. Блажен. Поблажлив.

ОФЕЛІЯ Поблажливість благанню будь моему:

Паничу, пам'ятки від вас, що маю,
 Звернути хтіла б вам.

ГАМЛЕТ Ні. Не мені. Не я
 Вам будь-коли будь-що давав.

ОФЕЛІЯ Мій благородний пане — це від вас,
 І ви о тім відомі достеменно.

А й подих слів ці речі збагатив був.

Що ж — видихавсь . . . Візьміть. Бідніе даровизна,
 Коли дарителю вже дружба ненависна.

Ось тут вони, паничу.

ГАМЛЕТ Ха-ха! А чи ви доброчесна?

ОФЕЛІЯ Пане?

ГАМЛЕТ А чи ви гарнюня?

ОФЕЛІЯ Як то розуміти, ваша мосте?

ГАМЛЕТ А дуже просто. Коли ви і благопристойна, і благоліпа,
 то яке вашій собаче діло цноти до вашої вроди?

ОФЕЛІЯ Хіба, паничу, може краса крапці робити справи з чимсь,
 як не з добропорядністю?

ГАМЛЕТ Звичайно. Сила краси то така, бачте, штуковина, що
 з чесноти швиденько робить бандершу. А потуга добродітелі — що!
 Чи вона спроможна ліпоту переліпити на свій риб? Во врем'я оно воно
 правило за парадокс. Та ось, нівроку, перевірюється за допомогою
 часу. Кохав же я вас колись, хіба не так?

ОФЕЛІЯ Ніби так, паничу. Було вірогідно. Принаймні я повірила була.

ГАМЛІЕТ А от краще б ви і не повірили, і не були. Цноту зацпити у наш стовбур годі — знаєте, у наш старезний родовідний патик. Не смакує вона йому. А, де там! Не кохав я вас ніколи.

ОФЕЛІЯ Значить, я була поготів обдурена.

ГАМЛІЕТ Знаєш, іди ти в баню. Про мене: під баню. Під манастирську. Під манастир би тебе підвести. Під жіночий. Адже відаєш здорова, що в нас манастирем жіночим звать. Бо по яку біду тобі блудодіїв плодити? Я сам — що ж, нехай я і плюс-мінус добропорядний. А от же виную себе в таких речах, що бодай би матуся мене й на світ не породила. З мене і горделивець, і мстивець, і самолюбець. Та що казати. От лиш кивну, і стільки навколо мене отих відступів-переступів назбирається, що де вже й думок набрати з ними впоратись. Не вистачить ніяка уява, щоб із тих мінусів хоч поганенькі фігурки поробити. А й самого часу не достане їх у дію провести. Тож і спитати: чого б ото таке, як я, та лазило поміж землею та небом? Усі ми без винятку ледач нещасна. Не вір нікому з нас, які тут лажимо. Сама ліпше в лазню катай. В баню. Де мосьпані родитель?

ОФЕЛІЯ Удома, паничу.

ГАМЛІЕТ Затрісни його там дверима. Нехай не валяє ваньку. Нехай валяє тільки у своїй хаті. Бувай.

ОФЕЛІЯ Поможіть йому, світлі небеса!

ГАМЛІЕТ А хочеш вискочити заміж, то ось тобі посаг, і над ним мій посох: будь зимно незаймана, будь сніжно цілкомудрена — усе-одно від поговору не викрутишся. Катай ліпше в баню, катай. Ходи здорова. А хочеш таки неодмінно віддатися, то виходь за йолопа. Бо хто не пришелепуватий, той тямить, що за чуперадло ви з нього зробіте. В баню. Катай. І то мерщій мені. До собачення.

ОФЕЛІЯ Сили небесні, зціліте його!

ГАМЛІЕТ Чув я, чув про ваші художества. З мене досить. Бог вам дав личко, а ви з нього личину наличковуєте. Ви все ото підтющем, виступцем, видрубцем, се-се та сю-сю. Прозиваєтеся з Божої щедроти. Строїте з себе простих, прости вас Господи. Забирайся мені з очей, не хочу більше нічого, чула? Авжеж, о всім о тім я відомий. І з того став несвідомий, невідомий — не всі дома в мене. Зрозуміла? Та хоч як там, а женихатися — нема дурних. Усі дурні вже переженились. А нам, молодим та нежонатим — нам що! Нехай собі живуть на здоров'ячко. Хто ж так лишився, хай і лишається та розуму набирається. В баню. Увалюй.

Відхід: ГАМЛЕТ.

ОФЕЛІЯ Шляхетний дух — і ось наскрізний розпад!
І світськості, і вченості, й вояцтва —
Зір, мова, меч. Надія, квіт держави

Трояндний. Дзеркало взірців, зразків
 І прикладів, і — чисто, чисто в друзки.
 А я? Найжалюгідніша з жінок,
 Наславшись меду клятв його дзвінких,
 Тепер, прибита, цей владарний розум,
 Цей лад — у розладі спостерігаю.
 Юнацтва образ, постать незрівнянну
 Щент безум розсадив. Ой горенько ж мое!
 І я те бачила. І бачу так, як є.

Вихід: тут повернуться КОРОЛЬ та ПОЛОНІЙ.

КОРОЛЬ Кохання, кажете? Гай-гай, не та дорога!
 А що він верз, хай трошечки уломне,
 Воно таки й не божевілья. Душу
 Гнітить йому вагар, вагітний чимсь,
 Що, вилупившись, об'явившись,
 Підозрюю — проявить небезпеку.
 Тож запобіг я рішенням швидким:
 Він в Англію притьмом повинен.
 А привід? Простий: дань спізнїлу вимагати.
 Що, непогано? Море. Різні землі.
 Речей строката зміна. От
 Усе те й вижене йому із серця
 Рїч, над якою мозок його б'ється
 І з себе вибивається. Ну, як?

ПОЛОНІЙ Хтозна. Можливо. Все ж, гадаю,
 Його призов причина і початок —
 Зневажена любов. Офелїє, що скажеш?
 А втім, мосьпанї, не кажи нічого:
 Що Гамлет, наш панич, казав, ми чули.
 Тож, ясний пане, — на вподобу. По виставї ж,
 Коли вам личить, хай його царственна матїр
 З ним наодинці зажадають різко,
 Щоб їм журбу відкрив. Я ж, з дозволу, сховаюсь
 Там теж: підслухати розмову.
 Не визнають — в Англію! Або, про мене,
 Замкнїть його кудись премудро.

КОРОЛЬ Так і бути.
 Шаленство видатних — не йди, не йди нескуте!

Відхід.

Сцена 2

Вихід: ГАМЛЕТ з декількома ЛИЦЕДІЯМИ.

ГАМЛЕТ Козаки, дуже вас прошу, вимовляйте так, як я артикулював на показі. З язика зробіть перце. Перце повинно літати і лише злегенька перчити. Коли ви роззявлятимете рота артистично, то, їй-богу, нехай тоді мої вірші виголошує горлаї на ярмарку. І руками не пиляйте повітря, отак-о. Ставтеся до власних ліктів шляхетно. Бо ваша стихія зливний дощ, хуртовина і — як би я мусів висловитися? — ну, вир пристрастей абощо. Тож більше чуття міри. З почуттям міри ви будете і звинні, і зручні, і пластичні. Ох, мене пече до печінок, коли чую, як отакий кошлатий, отакий гаркун-нечоса, рве пристрасть на шмаття, рве достотно на клапті. Він продукує грім. Він розподіляє грім по численних вухах. Вуха юрмляться вниз, на долівці, в ямі перед коном. Нічого здебільшого вони не сприймають, як тільки пащеки пантомім або гримаси грому. Такого здоровила я з насолодою вишмагав би буками. Для вух він таран, тиран, більший за самого Ірода: вирод. Оминайте таке, благаю вас.

ПЕРШИЙ ЛИЦЕДІЙ Ваша світлість можете бути спокійні.

ГАМЛЕТ Звичайно, скутими ви теж не будьте. Позбудьтєся м'язового напруження. Для вас опікуном стати мусить ваш власний розсуд. Рух із слова, слово з руху. Особливо пильуйте, щоб не переступити скромне ество елементів. Не грайте результат. Гра починається з того, що актори виконують елементарне завдання. А завданням, так колись, як і тепер, завданням було і є — знаєте що? Я скажу вам. Завдання: позичайте природі люстерко-люстерко. Знаєте? Ото й буде ваш існісінький фокус-покус. У фокусі люстерка збирається чеснота. Неждано чеснота впізнає сама себе. Те ж і з ганьбою. Ганьба витріщується у свічадо, бачить ганєбну свою пику. Ганьба сахається і враз бухається на лаву підсудних. Позичайте люстерко, відбивайте в ньому, відбитком бийте плоть сторіччя, бийте тіло доби. Бийте відбитком криву мармизу. І нехай мармиза, коли вона справді крива, нарікає на себе — не на відбиток, не на дзеркало... Та це все так. Перша справа для мене — засіб. Про дзеркало йдеться мені, про якість амальгами. На міліметр нагнали більше або на півміліметра не догнали, і тоді все, кінець. Тоді справа їде на пічку котами. Щоправда, невіглас реготатиме. Але поміркованому буде болісно. А осуд з боку поміркованого знавця повинен у театрі повнотою переважати все інше. О, я бачив усяких акторів. Були такі балаганщики, що їх вихваляли, і то дуже. А в дійсності це була просто якась псявіра. Не кажучи лишого слова: опудала з турецьким акцентом. Аж нічого не знали по-християнському робити. Бундочилися, мукали, ревли. Їйбо, я навіть думав, чи не якийнебудь наймит природи так їх поробив, що вони, мовляв, і не чули. То не були людські люди. То були вселюдські міліціонери. Попки, папуги з них були.

ПЕРШИЙ ЛИЦЕДІЙ Паничу, я сподіваюсь, те все в нас уже добре перероблено.

ГАМЛЕТ Переробляйте не добре, а дочерця. І скажіть тим, що в вас за штукарів, аби не перетеревенювали ролі. Анекдот найпаршивіший тоді, коли заливається сам оповідач. А поготів, коли йдеться про важливий у виставі пасаж. Найпідліша справа — жалюгідні амбіції блазня. Валяйте, козацтво. Споготовтесь.

Відхід: ЛИЦЕДІЙ.

Вихід: ПОЛОНІЙ, РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛЬДЕНСТЕРН.

Ну, то як там, пане? Бажає король прихилити вухо до такого шматочка праці?

ПОЛОНІЙ Атож. І королева так само. І то, з дозволу, сюмить.

ГАМЛЕТ Кажіть виконавцям поквапитись.

Відхід: ПОЛОНІЙ.

Чи не бажали б ви обидва допомогти поквапити?

РОЗЕНКРАНЦ та ГІЛЬДЕНСТЕРН Охоче, паничу.

Відхід: РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛЬДЕНСТЕРН.

ГАМЛЕТ Горацію! Агов!

Вихід: ГОРАЦІО.

ГОРАЦІО Тут, мое золотко. Служу.

ГАМЛЕТ Гораційо, ти хлопчина-цвях. Єдиний, з ким я можу ще варити кашу.

ГОРАЦІО Паничу мій кожаний — —

ГАМЛЕТ Ні, не думай,
Не упадаю лестю я до тебе.
Щоб мав я з того? Ти харчуєшся
Святим лиш духом, він тобі й за одіж —
Хто ж бідакам лестить? Ні, глупій помпі
Передоставмо патоки язик,
Колін шарніри — вдалим плазунам.
Ти чуєш? Відтоді як я душею
Збагнув, що коштує людина, ти
Моїм обранцем став. Ти вмів страждати
З байдужим виглядом, незмінно вдячний
За дари й вдари долі. О, блаженні,
В кім кров і крига, розогніння й розум
Змішались так, що з них судьби сопілка
Не вийшла, на яку вона могла б

Персти воскласти та й зарокотати.
Мені людяку дайте, щоб не був
Рабом у пасій. І прийму такого
В осердя серця — так, у серце серця.
Як от — тебе. Та годі. Грають вечір
Для короля. Там схоже, як помер
Мій батько — я казав тобі про те.
Так от, коли до ручки дійде дія —
Тебе благаю, душу всю вклади,
Аби зорити дядька. Якщо він
Гріх не заначив у собі, — заначка
Не знайде й знаку, і тоді наш дух,
Що бачили ми, — від лукавого:
Тоді я вчадів, як Вулкан у кузні.
Отож, зори. Я теж його парсуну
Заб'ю знінцями своїми в диби.
По тому — перевіriamo наш вирок.

ГОРАЦІО Гаразд, паничу. Як виставу він
Засватає — гарбуз я піднесу.

ГАМЛЕТ Вже йдуть на ігрище. Я — співігрець.
Так по місяцях.

*Вихід: під звуки сурм та тимпанів КОРОЛЬ, КОРОЛЕВА, ПОЛОНІЙ,
ОФЕЛІЯ, РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛЬДЕНСТЕРН та інші.*

КОРОЛЬ Як ідеться, як ідеться небожаткові Гамлетові?

ГАМЛЕТ Пресвітло. Щоб я так жив. Відживлююсь — і вижи-
ваю — по-хамелеонському. Уминаю повітря. Напханий обіцянками.
Ви б не змогли так годувати й кашлуна.

КОРОЛЬ Ані-ні з того не втну, Гамлете. Не мої слова.

ГАМЛЕТ Уже й не мої. — Пане, ви брали колись, кажете, участь
в університетських виставах?

ПОЛОНІЙ Ще й як, паничу. Мене цінували як доладного образо-
гравця.

ГАМЛЕТ Що ви зображували?

ПОЛОНІЙ Юлія Цезаря зображував. Избиваєт мене — ізбиваху,
не пам'ятаю вже граматичної форми. Одним махом побивахом. На
Капітолії. Брут був забив мене.

ГАМЛЕТ Мав бути дуже бруталний Брут, що забив таке капі-
телятко. Що лицедії — готові?

РОЗЕНКРАНЦ Атож, паничу. Ждуть на ваше наполягання.

КОРОЛЕВА Йди до мене, Гамлетуку. Сядь ось-о.

ГАМЛЕТ Ой ні, матінко моя люба. Тут сильніша притягачка.

ПОЛОНІЙ (до КОРОЛЯ) Чули? Засікли?

ГАМЛЕТ Ждуть на мое, кажете, наполягання? Добре, наполя-
гаю — на «по» лягаю. Панно, можна мені головою вам у ложесна?

ОФЕЛІЯ Сказались?

ГАМЛЕТ Винуватий. Не ложесна. Чересла. Простіше казавши: буйну головоньку вам та й на коліна покласти. Отак я думав.

ОФЕЛІЯ Ах, ви отак думали? Тоді інша справа.

ГАМЛЕТ Ви й справді гадали, щось із селянських анекдотів?

ОФЕЛІЯ Я нічого не гадала, паничу.

ГАМЛЕТ А що не кажіть, воно непогана думка: між дівочими ніжками поніжитись.

ОФЕЛІЯ Що ви там мимрите?

ГАМЛЕТ Нічого.

ОФЕЛІЯ Іржите чогось. Кажуть: веселий дитячий сміх.

ГАМЛЕТ У кого — в мене?

ОФЕЛІЯ Таж не в мене.

ГАМЛЕТ Господи, а чому б і ні. З мене такий балерун, як ніхто. Що й лишилося б людині, як не гуля-гуля? Бо он погляньте, яка моя мама бадьора. А батько ж помер усього дві години тому.

ОФЕЛІЯ Двічі два місяці тому, паничу.

ГАМЛЕТ Так давно? За такий час і чорт би почорнів. То вже мені можна б й соболі носити? Господи небесний, пару місяців тому вже помер, і ще не забутий? Можна, отже, сподіватися, що пам'ять про велику людину переживе принаймні півроку. Та Пресвятою Богородицею присягаюсь: церкви мусить така людина будувати. Кожну з трьома верхами і з трьома вікнами. Бо інакше пустять із пам'яті. Буде як з тим дерев'яним коником, що про нього склали епітафію: «Був собі коник — не бренькне й дзвоник.»

Сурми сурмлять. Тоді гра без слів. Виступають КОРОЛЬ та КОРОЛЕВА, вельми неспливі одне до одного. КОРОЛЕВА горнеться до нього, а він до неї. Вклячає вона перед ним, урочистими рухами заявляє про свою вірність. Він же підводить її, схилив голову їй на груди. Тоді вкладається на ложе з квітів. Побачивши вона, що він заснув, полишає його. А тоді притьмом виступає інший чоловік. Із сонного знімає він корону і її цілує. Отрути наливає він йому в вухо. І тоді йде собі геть. Повертається КОРОЛЕВА. Вона знаходить КОРОЛЯ мертвим. Руки її — руки пристрасного розпачу. ОТРУЙНИК теж повертається, його супроводять трое або четверо німих ЛИЦЕДІВ, він удає, що голосить разом з КОРОЛЕВОЮ. Мерця виносять. А ОТРУЙНИК уже намагається приподобатись КОРОЛЕВІЙ, приношавши їй дарунки. Вагається вона якусь хвилю. Та потім таки приймає його любов. Відхід.

ОФЕЛІЯ І що то має означати, паничу?

ГАМЛЕТ Паршиве діло. Мокре діло.

ОФЕЛІЯ Либонь у видовищі було зерно цілої штуки.

Вихід: ПРОЛОГ.

ГАМЛЕТ Зараз ми довідаємось від цього парубійки. Лицедії не вміють затаювати. Усе нам виспівають.

ОФЕЛІЯ Виспівують і те, що нам показували?

ГАМЛЕТ Авжеж. Ви теж йому можете показати. Покажіть йому, наприклад, вашу лісову галявинку. Він не злякається. Навпаки, він вам оповість про тую фльору. І як її дефльорувати.

ОФЕЛІЯ Ох і ви ж, ох і ви ж. А гетьте мені, я виставу слухаю.

ПРОЛОГ Трагічне дійство буде в нас,

Де стане кращою з окрас

Терплячки вашої запас.

Відхід: ПРОЛОГ

ГАМЛЕТ Що воно таке: пролог чи монограма на каблучці?

ОФЕЛІЯ Щось надто коротке, паничу.

ГАМЛЕТ Авжеж, надто коротке. Немов жіноче кохання.

Вихід: лицедійні КОРОЛЬ з КОРОЛЕВОЮ.

ЛИЦЕДІЙНИЙ КОРОЛЬ Феб утридцятье зрів, котившись круг світу,

Солоний сплеск Нептуна й Теллуса орбіту,
А й луною місяців аж тридцятьох дюжин
Дванадцять раз по тридцять був глобус обкружен
Відколи любов серця нам, а Гіменеї руки
З'єднали для альянції, для святої злуки.

ЛИЦЕДІЙНА КОРОЛЕВА Ще у многих мандрах будь кожне сонце й місяць

До повного вичерпу кохання літописець.
Та неститеж мені: вашмосць останнім часом
Далекий веселоців, тож обавляюсь жасом,
Чи не хорий еси. А втім, нехай підозру
Не бере мій володар за річ барзо гостру.
Єством бо однакі страх і любов у жінці:
Гди не просто собі так, то тоді — через вінця!
Вже ж пан учинивесь моїй любові пробу,
А що любов значна, то й страх повнить утробу.
В'ящу любов найменше вонтпіння страхає,
Маленький страх зростає з любов'ю в безкрає.

ЛИЦЕДІЙНИЙ КОРОЛЬ А мушу ж пожегнати, любове, незабаром:
Мої сили в знемозі, вже не працюють даром.
Та ти в сім ладнім світі ще житимеш по тому
Обфитно, в ласці, й, може, судилось котрому
Тобі за дружину стати — —

ЛИЦЕДІЙНА КОРОЛЕВА Ой, далі ні слова!
Була б з чуття такого в грудях зрада готова.
Я з другим мужем певно б кляла себе щосили.
Віддаються вдруге лиш ті, що першого вбили!

ГАМЛЕТ З полином, з полином горілочка. Запридух.

ЛИЦЕДІЙНА КОРОЛЕВА Ті бо всі, хто другим одружуються
шлюбом,

Дружаться з зиском, а не з мужем любим.
Я вбила б удруте мертвого малжонка,
Гдиби другому відкрилась уст моїх скарбонка.

ЛИЦЕДІЙНИЙ КОРОЛЬ Йму віри: квадрують слова й думки
мосьпані.

Та часто децизій ми триматись не в стані.
Намір — то лиш пам'яті слуга підневільний:
Потужний з народин, він стає малосильний.
Плід незрілий цупко держиться древа —
А впаде ж і без струсу стиглість овочева!
Пригадку забуваєм, і так не вельце довгу:
Не сплачуем самим собі власного довгу.
Те, до чого в пасії сами себе допустим,
Пасія, скінчившись, учиняє безглуздим.
І горе, і радість без утриму, без упику
Тим нестримом сами собі призводять руїну.
Гди радість пишна, то й горе паче лементує:
Горе-радість, радість-горе, — і все воно всує!
Нема в сім світі «так», тим то не дивниця,
Що й любов з нашим щастям відмінює лиця.
Бо в тому нам квестія на випробування:
Веде кохання щастя — а чи щастя кохання?
Зацний муж спіткнувсь — глянь: улюбленці вростіч,
Подлий же в ріст, і друзів з ворогів — удостає!
Отож і є: любов туди женеться, де щастя,
І хоч не треба друзів, а збутись їх не вдається,
Хто ж спробує в біді піти до друга пустого,
То якраз той у ворога затвердне затого.
Та скінчу, чим почав я, мовивши доволі:
Контрують між собою наші волі й долі,
Розмаїто умишлене йде напризволяще,
І чим наше здане стане — проректи найважче.
Другого не схочеш — так гадатимеші спочатку,
А перший, умерши, вмертвить і твою гадку.

ЛИЦЕДІЙНА КОРОЛЕВА Бодай би я світу Божого не звиділа,
Смутна й невесела день і ніч ниділа,
Сподіванки, втіхи обернулися б розпачем,
Котва надії — темницею-безбачем;
Що всупір ніщотить радоців личенько —
Хай лишить мені воно саме тільки лишенько:
Хай лихая година б'є тутечки й тамечки,
Як я, овдовівши, та знайшла б собі паночка!

ГАМЛЕТ Добре заклалася баба. Гляди ж мені, заклин та клином
не вибий.

ЛИЦЕДІЙНИЙ КОРОЛЬ Глибин сягає клятву. Тож тепер на часину

Полиш мене, люба. Хай собі спочину,
Сном скорочу дня злобу.

ЛИЦЕДІЙНА КОРОЛЕВА Колисайся ж снами,
І не будь нігди утрапєня між двома нами!

Відхід: лицедійна КОРОЛЕВА.

ГАМЛЕТ Пані ласкава, а ви що на ту гру?

КОРОЛЕВА Мені здається, пані занадто наобіцяла.

ГАМЛЕТ Нехай. Вона чейже дотримає слово.

КОРОЛЬ Вашець уже чув заздалегідь, про що там ідеться?
Не завдає воно шкоди звичаям?

ГАМЛЕТ Ані на крихту. Вони собі отак тільки шуткують.
Отруують не всерйоз. Ніякого збентеження для добрих манер.

КОРОЛЬ Як, власне кажучи, вашець назвав ігрище?

ГАМЛЕТ Зветься: «Пастка на мишей». Здорово, ні? Переносне значення. Перенесено сюди з Відня: там одного разу вбили на такий спосіб. Гонзаго, так звать князя. А жінка його — Балтиста. Падлючий кусок роботи, ось побачите. Але нам що! Ваша величність і ми — адже наші душі вільні від того. Не крапле воно над нами. Коростява шкапа, он хто нехай чухається. А наші загривки не загризані.

Вихід: ЛИЦЕДІЙ личиною ЛЮЦІАН.

От бачте: один собі Люціян, Королівський небіж.

ОФЕЛІЯ З вас добрий хор, паничу.

ГАМЛЕТ В усякому разі, хор — не хорий. Хороводжу між вами та вашими почуттями. Стежити мушу, щоб ляльку дріт підсмикував.

ОФЕЛІЯ Дражните, паничу, дражните.

ГАМЛЕТ Поки б ви моє дражнило роздражнили, ви б ой як у мене подрігались.

ОФЕЛІЯ Ще краще. А далі що?

ГАМЛЕТ А далі самі собі дружину видражноїте. Гей ти, душо-губе, починай. Демаскуй свою вражу личину. Збирайся з духом. Нум: «Про помсту крик — про кривду кряче крук.»

ЛЮЦІАН Догідний час-пора: рука готова з ядом

Зручно й незримо звершити чорний задум.

З олівничного зілля ти змішане, трійло,
Гекати прокльоном попльоване потрійно.

Тож еством твоїм чаклунським розповсюдь заразу
На життя добродільне — його загарбай зразу!

Та й наливає отрути у сонного вухо.

ГАМЛЕТ Він його в садку отрує. З-за його царства. Йому на ймення Гонзаго. Звіт про подію зберігся. Записано. Вишукана іта-

лійщина. А тепер побачите, як убивця до Гонзагової жінки прителюються, З-за її любови.

ОФЕЛІЯ Король устає з місця.

ГАМЛЕТ А до чого! Таж ніде не горить.

КОРОЛЕВА Мій пане, що вам таке?

ПОЛОНІЙ Годі вже, годі вистави! Припиніть!

КОРОЛЬ Посвітить мені. Ходімо.

ПОЛОНІЙ Подайте світла! Світить! Присвічуйте!

Відхід: усі, крім ГАМЛЕТА й ГОРАЦІО.

ГАМЛЕТ Як лань у сміх, то в сльози олень,
І сон комусь не в сон.

Цей світ, преповний задоволень,
Біжить без перепон!

Ну, то кажіть, пане. Що? Отакі штуки, та ще діврова пір'я на капелюсі? То на той випадок, звичайно, як рештки мого щастя та не потурчаться разом зо мною. Ну, і ще пара провансальських троянд на черевики з вирізами — що, пане? Не достоїн я тоді з акторами прибутки паювати?

ГОРАЦІО На півпаю.

ГАМЛЕТ На цілий!

Ти знаєш, Демоне, в цім царстві
Юпітера порфіра —

В шматки. І ось на господарстві —
Справдешня, справдешня профура!

ГОРАЦІО А рима? А розмір?

ГАМЛЕТ Ненаглядний Гораціо, замість рими — дисонанс. А розмір? Отого слова розмір, що вирік духовид, — ось що важить. Розмір на тисячу червінців. Ти закримітив?

ГОРАЦІО Ще й як.

ГАМЛЕТ Коли ото про отруту?

ГОРАЦІО Я його дуже точно занотував.

ГАМЛЕТ Ха-ха! Гей, музики б мені тепер? Гей ви там, трійсті отруйники!

Бо якщо цар комедію не зніс,

То, значить — не приймає царський ніс:

Гей ви, трошки музики сюди!

Вихід: тут повернуться РОЗЕНКРАНЦ із ГІЛЬДЕНСТЕРНОМ.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Добрий мій пане, зволіть одне слово до вас.

ГАМЛЕТ Добрий мій пане, навіть ціле словотворіння.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Король, паничу — —

ГАМЛЕТ А хіба що з ним?

ГІЛЬДЕНСТЕРН Повернувшись, вельми нездужає.

ГАМЛЕТ З перепоею?

ГІЛЬДЕНСТЕРН Ні, паничу, радше з жовчі. Холеричний темперамент.

ГАМЛЕТ Вашій мудрості про те лікаря б повідомити. Бо, знаєте, як я йому заповізьмуся промивати шлунок, то холеричний темперамент поготів холера візьме.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Найдобріший мій пане, та вставте вашу мову хоч трошечки в рамці. І, пробі, не відбрикуйтесь ви так від мого доручення.

ГАМЛЕТ Я вже приборканий. Смирномудрствую — з покурою мудрою. Брикайте доручення.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Їмость королева, матір ваша, у превеликій скрусі духу перебувавши, послали мене по вас.

ГАМЛЕТ Гостинно прошу.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Ні, мій пане, така чемність не в ті двері. Коли ви, з ласки вашої, дасте мені статечну відповідь, я передам вам розпорядження вашої матінки. А ні, то прошу вибачення, і моїм відходом закінчиться моя справа.

ГАМЛЕТ Пане, я неспроможний.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Що ви неспроможні, паничу?

ГАМЛЕТ Дати вам відповідь статечну. Без статків, без маєтків тепер мої розумові здібності. Втім, відповідь, на яку я спроможний, до вашої розпорядимости. Або до розпорядимости розпорядженню, як ви кажете, моєї матінки. Тим то ні про що більше, крім як про справу, і то тільки про справу. Моя матір, повідає — —

РОЗЕНКРАНЦ Вони переказують, отже, так: ваша поведінка викликала в них здивування й зчудування.

ГАМЛЕТ І що то за чудотворний син, що аж так зачудувати може матір. Ну, а далі? Слідує ще щось після цього материнського чудопочитання? Перетранспортовуйте.

РОЗЕНКРАНЦ Вони бажають розмовляти з вами перед тим, як ви подастесь до ліжка.

ГАМЛЕТ Ми повинуємося так, якби вони були нам удесятеро матір. Маєте ще якенебудь діло до нас?

РОЗЕНКРАНЦ Паничу, а ви ж любили мене колись.

ГАМЛЕТ І тепер теж, чому ні. Присягаюсь усіма домушниками й скокарями.

РОЗЕНКРАНЦ Паничу мій найдорожчий, що вам, справді, таке? Ви ж бо замикаєте двері до власної свободи, коли затаюєте перед другом причину журби вашої.

ГАМЛЕТ Мені, пане, либонь бракує підвищення у службі.

РОЗЕНКРАНЦ Як то може бути! Адже ви ваєте самого короля голос про те, що спадкоємство Данії — ваше.

ГАМЛЕТ Авжеж, пане. Маю голос. Та, знаєте, поки «у млині на камені кукіль — —». Що, трохи пахне цвіллю співомовка, чи як?

Вигід: повертаються ЛИЦЕДІІ з трійстою музикою.

Ага, сопілки. Нум, покажіть котрусь. Так, так. Слухайте но сюди. Хочу вам щось особливе — —

Тут він відведе набік ГІЛЬДЕНСТЕРНА.

У чому річ? Ви так винюхуете повітря вколо мене, наче збираєтесь мене у вовчу яму загнати.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Ой, паничу! Коли моя відданість аж така зухвала, значить моя любов аж така невихована.

ГАМЛЕТ Я не второпав гаразд. Ви що — хочете заграти на оцю дудку?

ГІЛЬДЕНСТЕРН Паничу, але я не вмю.

ГАМЛЕТ Прощу вас.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Повірте, не вмю.

ГАМЛЕТ Переконливо вас благаю: заграйте.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Паничу, я навіть не знаюсь на тому, куди натискати.

ГАМЛЕТ А воно ж так легко, як і брехати. Дивіться. Ось перебирайте дюрочки мизинчиком, безіменним, великим. Можна й усякими іншими пальчиками. Вустоньками подих сюди-о вдмухуйте. І тоді воно загомонить найкрасномовнішою гудьбою. Дивіться, тут клалани.

ГІЛЬДЕНСТЕРН Але не в моїй владі видобути ними хоч якийсь милозвук. Я не маю до того спириту.

ГАМЛЕТ От бачте. Так який же непотріб робите ви з мене. Ви хочете на мені милозвучити. Ви хочете вдати, ніби знаєтесь на тому, як пицати на моїх пицниках. Ви хочете виорати серце моєї таємниці. Ви хочете, щоб я вигорлався від найнижчої ноги аж до верхів мого діапазону. Ось тут багато музики. Знаменитий голос у цьому інструменту. А ви, тим часом, не здатні присилувати його промовляти. До дідька! Ви гадаєте, на мені легше робити арпеджо, ніж на оцій флюярі? Називайте мене яким хочте пристроєм. Розстроїти ви мене, щоправда, можете. Але настроїти — дулю з маком.

Вихід: тут повернеться ПОЛОНІЙ.

Щастьбоже, пане.

ПОЛОНІЙ Паничу, королева бажають говорити з вами, і то, з дозволу, скомить.

ГАМЛЕТ Бачите хмаринку отам угорі? Формою верблюд.

ПОЛОНІЙ Присягаюсь обіднею: чисто верблюд.

ГАМЛЕТ На мій погляд, схожа на ласочку. Отаку манюню.

ПОЛОНІЙ Коли ласочка, то й будь-ласочка. Особливо спиною ласочка.

ГАМЛЕТ Або — риба-кит.

ПОЛОНІЙ А й на кита скидається.

ГАМЛЕТ Іду до матінки потрошку. — Вони доблазнять мене до білого розпіку. — Іду потрошку.

ПОЛОНІЙ То я так і повідомлю.

Відхід: ПОЛОНІЙ.

ГАМЛЕТ Потрошку — легко сказати. — Лишіть мене, друзі.

Відхід: РОЗЕНКРАНЦ, ГІЛЬДЕНСТЕРН, ГОРАЦІО та ЛИЦЕДІІ.

Ніч. Вовкулацький час. Достотно. Зяють
Цвинтарища. В сім світі — пощесь, подих
Самого пекла. А мені гаряча кров
До питва, і діла, що день гіркий
Стрясли б, якби він їх уздрів. Душе —
Стій! Шлях до матері. Тримайсь природи.
Нерона в мури серця не впускай.
Жорстоке? Так. Та не нелюдське.
Кинджали? Так. Та в слові, а не в дії.
Печи. Печалуй. Та — не припечатуй:
Крути до круч, та не до перекруч,
В яких — безповоротности сургуч.

Відхід.

1960-1964.

Повість Софії Парфанович про переживання на чужині —

НА СХРЕЩЕНИХ ДОРОГАХ —

417 стор. 8^о, у твердій оправі. Ціна 5 дол.

З замовленнями звертатися на адресу:

SOPHIE PARFANOWYCH
3347 Grant Avenue
Detroit, Michigan 48212
